

Kórtünet vagy múltó rosszullét

Beszélgetés Méray Tiborral

*Ó jaj, a filozófiát,
a jog- s az orvostudományt
és – haj – a teológiát:
mind buzgón bűvároltam át.
S most mégis így állok, tudatlan,
mint amikor munkámba fogtam.*

(Goethe: Faust – Jékely Zoltán fordítása)

Időpont: 2005 novembere. A színhely: Méray Tibor párizsi lakása. Kicsoda Méray Tibor? Most 82 éves, 1957-től Franciaországban él. 1956 előtt a *Szabad Nép* újságírója volt, kezdetben békeharcos, majd '54-től a Párt nyilvánosan megbélyegzett ellensége. Részt vett az '56-os forradalom előkészítésében. Menekülése után a Kádár-rendszer egyik legszívósabb és legintellektuálisabb bírálója. 1957–58-ban írt, valamennyi világnyelvre lefordított Nagy Imre-életrajza az egykori történetírás úttörő dokumentuma. Négy évtizeden át szerkeszti, tartja életben a mindenről tudó, mindenről vitriolos szellemességgel hírt adó párizsi *Irodalmi Újságot*. Természetesen magyar nyelven. A lap a magyar publicisztika legjobb hagyományainak követője és megvalósítója. Az Irodalmi Újság – jelenleg – fokozatosan integrálódik a mai magyar szellemi életbe. Ami késik, bizonyosan nem múlik. Ezt az ő életének csendes diadala is példázza. Egy kiegészítés: Méray Tibor volt a legfőbb szervezője Nagy Imre jelképes eltemetésének a párizsi Père Lachaise temetőben.

Egyébként nem „Mikes Kelemen-i” csalódott és megkeseredett bujdosó. Kiegyensúlyozott és alkatilag is vidám ember, jó pesties humorral, aki éppúgy otthonos Párizsban, Franciaországban, mint Budapesten vagy Erdélyben, ahol a marosvásárhelyi *Látóban* adták közre az egyik legjobb vele készült beszélgetést. 1990 óta hazajár, olykor díszvendég különféle rendezvényeken, tanácskozáson, kikérik a véleményét és tanácsát, de hogy azokat meg is fogadnák e mai zűrzavaros világban, arról nem tudok.

A lakás meghitt, zsúfolt, igazi értelmiségi lakás. Sok könyv, halmokban újság és egyéb, éppen olvasás alatt álló folyóirat, a falon festmények. Sokan megfordultak már itt, és maradtak akár hajnalig tartó beszélgetésekre a magyar kultúra anyaországi és határon túli jelesei kö-

zül. Fő helyen a hírközlés–hírvétel alkalmas eszközei, azaz tévé és rádió, azaz a Duna TV, M2, Kossuth Rádió. A ház lakói főleg e forrásokból naprakészek Magyarországból, belpolitikából. Többet s részletesebben tudnak mindenről, mint én, aki Budapestről érkeztem.

Mindezt azért mondom el, mert a házigazda és Rózsa asszony, a felesége (aki nemrég súlyos műtéten esett át, de szerencsére ez csöppet sem látszik rajta) olyan kedves, kedélyes és szívélyes, hogy egyszerűen nem illendő ajtóstul rohannom a házba, a magnót kirakni az asztalra, és feltenni a kérdéseket. A beszélgetés közben vonzza a tekintetemet a sok kép közül egy derűjével és élénk színeivel sugárzó, a naiv festők modorában megfestett kép. Rajta egy régi-régi templom vagy inkább székesegyház. Szakasztott olyan, mint amelyet Tarnóiban láttam, Bem József dél-lengyelországi szülővárosában. Kiderül azonban, hogy a képen látható templom valójában Pontoise XII–XIII. században épült

Notre Dame-ja. Mérayék gyakran járnak azon a vidéken, ahol egyébként sok-sok festő megfordult. A kép Rózsa asszony munkája, s nemcsak az én tetszésemet nyerte meg: egyik változata egy budapesti lakást gazdagít. Pontoise környékén többek közt olyan festők fordultak meg és alkottak, mint Van Gogh vagy Gauguin, rendszerint az ott élő és náluk valamivel idősebb Pissarro vendégeként és pártfogoltjaként. A házigazda hatalmas nevetések közepette találgatja, hogy „miként fogadhatta az ötgyermekes Pissarro felesége a jó hírt, miszerint náluk kap majd szállást Van Gogh, aki hirtelen felindulásból ugyan nemrég levágta az egyik fülét, ámde már újtára bocsátották a bolondok házából, s valami jó befogadó helyet kerestek neki”. Történet és anekdota, irodalmi utalás és emlék egymást követi, én azonban hirtelen elhatározással bekapcsolom a magnót, felteszem az első kérdést. Méray Tibor úgy tesz, mint aki zavarban van, eddig sugárzóan vidám arca kissé aggodalmassá válik, mondván, nem ért ő az általam feltett kérdésekhez, és Goethét citálja, lassan, kicsit papos hanghordozással, németül. Ezért az írás elején a Goethe-idézet.

*

– Egy évtizeddel ezelőtt a Parlamentben arról beszéltél, hogy nagy baj lenne, ha Magyarország nem kerülne be az unióba, mert Európa előbb-utóbb egy erődé válik, amely védeni fogja magát – elsősorban a szegények rohamától. Ez akkor látnoki megállapítás volt. Mostanában viszont az európai erődön belül mutatkozik a baj. A francia autógyártogatás vagy a londoni robbantás mind olyan emberek műve, akik részei az itteni társadalomnak és kultúrának. Ezek a jelenségek szerinted egy komoly betegség tünetei, vagy csupán múló rosszullétről van szó? Alapvető baj lenne a nyugati társadalom szövetében, a társadalmi kohézióban?

– Goethe Faustja jut eszembe a kérdés kapcsán. Mindent „átbűvároltam”, mondja az öreg Faust, de most is éppoly ostoba vagyok, mint amikor nekifogtam. Hasonlóan látom én is önmagam: véleményem, benyomásaim vannak ugyan a körülöttem zajló eseményekről, de azok igazságát nem tudom garantálni. Annyiféle magyarázat van ezekre az amúgy is bonyolult folyamatokra. Mást gondolnak róluk a szociológusok, és mást nyilatkoznak a politikusok. Egy kis igazságot pedig majd minden nyilatkozatban fel lehet fedezni.

* Az algériai franciák, főleg katonák, de Gaulle egykori harcostársai, akik ellenezték Algéria függetlenné válását, amelyet éppen az ő hatalomra juttatott generálisuk, de Gaulle segített elő. Voltak is merényletek ellene, ám ő mindegyiket túlélte.

Amióta én a francia társadalmat ismerem, itt mindig volt valami nehézség, társadalmi probléma. Fél évszázada, amikor Párizsba érkeztünk, nagyon komoly szociális feszültségek voltak, noha Franciaország Magyarországhoz képest jóléti társadalomnak számított. Egymást érték a sztrájkok. Később jöttek a *pied noir*-ok* („fekete lábúak”) és pártfogóik. Kis híján polgárháborút robbantottak ki. 1968-ban egy hónapig barikádokat lehetett látni mindenfelé a városban. Hosszú nyugalom itt nemigen volt, ahogy Olaszországban sem. A társadalom ere-

Wesselényi u.13. – a szülői ház, amelyről Méray Tibor Simó Sándorral dokumentumfilmet készített

jét éppen az mutatta meg, hogy úrrá tudott lenni ezeken a bajokon. A mostani lázongások után immár újra elcsendesültek a városok. De lehet, hogy ez sem tart sokáig.

– *De mi volt a lázongás oka? Gazdasági, társadalmi vagy kulturális problémák robbantották ki az erőszakos cselekményeket?*

– Engedj meg egy kis visszatekintést! A két háború között egy nagy lengyel emigráció jött Franciaországba. Főleg bányászok. 1945 után százezrével olaszok. Aztán spanyolok. Aztán portugálok. Segéd munkások, kőművesek, iparosok. Az ő gyerekeik, unokáik mára teljesen beilleszkedtek a társadalomba. A gazdasági fejlődésnek azon a pontján, amikor újabb munkaerőre volt szükség megkezdődött az észak-afrikai bevándorlás arab, mozlím területekről, kisebb részt Fekete-Afrikából, vagyis a volt francia gyarmatokról. Semmi bajt nem okoztak, pedig ők sem éltek magas színvonalon. Viszont nem illeszkedtek be úgy a társadalomba, mint a korábbi bevándorlók. Ennek kulturális és vallási okai voltak, s ne felejtjük el, hogy őket nem fogadták be olyan könnyen a helybéliek, mint a megelőző emigrációs hullámokat. Azután véget ért a *Les trentes glorieuses*, vagyis a harminc dicsőséges esztendő. Ez vetett véget annak a páratlan virágzásnak, amelyet addig az alacsony olajár, no meg a munkalehetőség biztosított. A társadalom már nem tudta felszívni és foglalkoztatni ezt a hatalmas embertömeget. A mozlím emigránsok második és harmadik generációja már alig talált munkát, a szülők elvesztették tekintélyüket, jelentős iskolázatlan tömeg alakult ki, amely csak segélyből él és a bűnözés

felé sodródik. Franciaország lakosságának nyolc-tíz százaléka mozlím vallású, nem kis részük munkanélküli. Ha a politikusok levonják a tanulságokat az autógyújtogatásokból, akkor rájönnek, hogy ezt a kérdést iskoláztatással, munkavállalás-elősegítő akciókkal, átképzéssel kell kezelni.

Európa gondjainak szociális okairól sok szó esik. A kultúrák különbözőségéről, az egyes kultúrák mélyreható különbségeiről viszont alig beszélnek, pedig az is nagyon fontos tényező. A keresztény európai és a mozlím

kultúra között történelmi feszültségek vannak. A nagy vallások közül csak kettő (a buddhista és a zsidó) nem hódító, a keresztények és a mozlímok viszont nagy erővel igyekeztek a saját hitükre téríteni az embereket. Utóbbiak hódító törekvésüket máig nem adták föl, akár fegyverrel is harcolnak érte.

– *Azt gondolod, hogy ezek az erőszakos cselekvések kapcsolatban állnak a mozlím vallással?*

– A nyilatkozatok szerint semmi kapcsolatot nem tudtak feltárni a kettő között. Inkább arról van szó, hogy valahol elkezdődött ez a fékevesztett gyújtogatás, és vagányságból vagy szolidaritásból a suhancok máshol is csatlakoztak hozzá. Van viszont egy általános szellemi befolyás, amelyhez nem kell szervezeti kapcsolat. Erre nagyon fogékonyak a fiatalok, kiváltképp ha munkanélküliek és szegények, ha a társadalom periferiájára szorultak.

A mozlímok három nagy hullámban vették célba Európát: először a VIII. században Spanyolország felől,

majd a török hódítás során. Ez most a harmadik hullám, melynek nyomán – a Balkánon kívül – minimum 15 milliós tömegben vannak jelen a kontinensen. Egy neves ideológusuk, Tarik Ramadan arra hívta fel a figyelmet, hogy a mai államgyakorlatban két modell létezik. Az angol megközelítés szerint a betelepültek megőrizhetik sajátosságait, élhetnek zárt csoportokban egymás között, attól még egyenjogú tagjai az angol társadalomnak. A francia modell beolvasztó, amely ellene van az elkülönülésnek, és ahol elszigetelődés van, azt igyekszik feloldani. Az a célja, hogy mindenki egyénileg is legyen egyenrangú tagja a társadalomnak. Ramadan szerint egyik modell sem működőképes, és az az egyetlen megoldás, ha a mozlímok részt kapnak a hatalomból is. Elég ijesztő és önleplező mondat ez. Persze nem a demokratikus, parlamenti képviselőre gondolok, ezzel nincs semmi probléma. De az, hogy vallási alapon részt kérhessen bárki vagy bármely csoport is az államhatalomból – abban a Franciaországban, amelyben éppen most ünneplik az Állam és az Egyház szétválasztásának századik évfordulóját –, abszurdum. Sőt, több is: zsarolás és fenyegetés.

– *Mintha az unió is válságban volna. Nem tudja el- tartani mindazokat, akiket kellene, és pénz híján nem tudja úgy integrálni az új tagországokat, ahogyan arra a Közép-Európa államainak szükségük volna. A francia–angol ellentét megbénítja az uniót. A franciák többsége elutasította az új alkotmányt. Év vége van, és nincs megegyezés a jövőről, például a 2007-től 2013-ig tartó költségvetésről.*

– Véleményem szerint az Európai Unió szinte mindig válságban volt. Még a nyugati világ gazdag időszakában is voltak nehézségek. Most másfajta válsaggal kell szembenéznünk. Voltak szerencsés országok, mint például Portugália, Görögország, Spanyolország és Írország, amelyek akkor csatlakoztak az unióhoz, amikor annak jól ment a sora. A mostani új tagországok kevésbé szerencsések, hiszen a legrosszabb pillanatban kerültek be. A 2001. szeptember 11-i terrortámadás nem csupán Amerikát rengette meg, hatással volt Európára is, ahol mára megrekedt a gazdasági fejlődés. Magyarország utolsó öt éves történetének is ez a kulcsa, hiszen erősen függ a nyugat-európai folyamatoktól, legyen szó gazdasági növekedésről vagy munkanélküliségről. De a nyugat-európai és a most már csatlakozott közép-európai régióban is rengeteg szellemi erő, megannyi gazdasági lehetőség rejlik, ezért elképzelhetetlen számomra, hogy a gazdasági megtorpanást tétlenül nézzük végig.

– *Térjünk át Magyarországra, Közép-Európára. Autóutak épülnek, határok válnak könnyen átjárhatóvá. A kisebbségben élő magyarok Szlovákiában és*

Romániában is benne vannak a kormányban. Kialakulhat-e egy újfajta nemzeti és térségbeli konszenzus? Lehetséges-e egy határokon átnyúló nemzeti, kulturális összefogás?

– A nemzeti széthúzásról határozottabb benyomásaim vannak, mint a nemzeti összefogásról. De ezen lépjünk túl! Ha ironikus akarnék lenni, azt mondanám: az lehetne a megoldás, hogy minden olyan funkcióból, amelyből most egyetlenegy van, kettőt kéne csinálni. Akkor talán meg tudnának osztozni hatalmon, jövedelmeken, kiváltságokon.

– *De hiszen ez a Magyarországon annyira lenézett osztrák modell! Ahol a két nagy párt oly részletekbe me-*

nően megegyezik egymással, hogy ha az egyik területen baloldaliakhoz tartozik a vécsnéni, akkor a helyettese néppárti, a másik területben pedig ennek a fordítottja...

– ...amíg ez nem következik be, ameddig az emberek foggal-körömmel harcolnak a hatalomért és a velejő előnyökért, intézkedési és anyagi előnyökért, a család és a rokonság előnyeikért, addig nem lesz összefogás. Különösen nagy a tét akkor, ha viszonylag szerény körülmények közül indulnak el pályájukon olyan vezetők, akik előtt későbbi hatalmi és gazdasági perspektívák nyílnak meg. A szegény vagy viszonylag szegény országokban nagyobb a tét, mint nyugaton. Amíg egy új, átlagos jómód ki nem alakul, addig az összeborulásra, vagy ahogy te fogalmaztál, nemzeti összefogásra tényleg csak katasztrófa helyzetben látok lehetőséget.

– Ez elég elszomorító. Valóban nem látsz lehetőséget egy országon belüli és országhatáron átlépő egységre, összefogásra? Az utak valóban épülnek, a magyar munkások Dél-Szlovákiából átjárnak dolgozni Győrbe, Esztergomba, a magyar tőke kitelepül Szlovákiába, ott is munkahelyet teremtve. Ezt mondjuk Marosvásárhely és Temesvár, illetve Szeged és Debrecen vonatkozásában is lehetségesnek látom.

– A magyarnak nincs nagyobb ellensége, mint a magyar. A külső viszonyok, azok alakulása a kapcsolatteremtés, a határok fellazítása irányába hatnak, nem úgy a belső torzalkodások. Az infrastrukturális fejlődés pedig természetes folyamat. Az országhatárok már most is átlényegülnek Szlovákiában, Szlovéniában, Horvátországban, lassan Romániában is. Az ukrainai és a szerbiai magyarság ügye nehezebb, de a fejlődés ott is csak idő kérdése. Magyar részről viszont mintha csak azon igyekezének, hogyan mérgezzék el a helyzetet, hogyan ejtsenek sebeket egymáson.

*

Elzárom a magnót. Ha nincs happy end, hát nincs. Folytatjuk az interjú előtti jóízű anekdotázást, nyilván-

valóvá válik számomra, hogy Rózsa és Tibor testi-lelki egészségének a kettejük közti kapcsolat az egyik, ha nem a legerősebb alapja. Rózsa egyfajta kollegiális segítségnyújtásként időnként kiegészíti, pontosítja a férje által elmondottakat.

Távozáskor Méray Tibor – talán látva elkedvetlenedésemet, miközben a kapuig vezető lépcsősoron lepedünk lefelé (lejön, hogy megnézzé, megjött-e a *Le Monde*) – kéznnyújtáskor még annyit mond:

– Azért gondolj a *Faust*ra is...

Ezen utólag eltöprengtem, hiszen azért a *Faust*ban annyi-annyi egyéb is van, mint ez a nyitó monológ. S hogy egy apró adalékkal erősítsem magamban azt, amit az egész beszélgetés alatt éreztem (ami nagyon jó érzés volt), hogy tudniillik milyen erős és gazdag a magyar kultúra, amely bizonyára egy darabig segítő és megtartó erő is lesz, újra Goethét citálok, de ezúttal egy újabb magyar fordításban. A kézirat elolvasása után Méray Tibor gazdagít az ötleten, ő is a *Faust*ból vesz idézetet: Kosztolányi Dezső fordításában azokat a sorokat, amelyekben Faust a napkeltét köszönti:

*A lenge hajnal ébred lány szeszéllyel,
S az élet érlökése indul immár.
Most is szilárdul álltál, Föld, ma éjjel,
S megint pihegsz ocsúdva lábaimnál.
Kedv gerjedez csüggedt szívemre lassan
És tette bátorítasz, mintha hívnál,
Nagy életet keresni a magasban.*

Köszönettel vettem a változtatást, az abban rejtlő és vélhető többféle utalást, s az olvasók és a későbbi gyűjtők öröme a nyomtatott változat mellé odatesszük a vessorokat Méray Tibor kézírásával is.

Módos Péter

*A lenge hajnal ébred lány szeszéllyel
S az élet érlökése indul immár.
Most is szilárdul álltál, Föld, ma éjjel,
S megint pihegsz ocsúdva lábaimnál.
Kedv gerjedez csüggedt szívemre lassan
És tette bátorítasz, mintha hívnál,
Nagy életet keresni a magasban.*